

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har genom beslut den 31 augusti 1999 berett bl.a. utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige i de delar som berör – i det här fallet – utskottets beredningsområde jämt eventuella motioner.

I det följande behandlar utbildningsutskottet *dels* de båda lagförslagen i propositionen i den mån de berör utskottets beredningsområde, *dels* motionerna 1999/2000:K6 (s), och 1999/2000:K12 (fp) yrkande 2, vilka väcktes med anledning av propositionen, samt motion 1999/2000:K353 (v) yrkandena 1 och 7, vilken väcktes under den allmänna motionstiden innevarande riksmöte. De båda yrkandena i den sistnämnda motionen remitterades av kammaren till utbildningsutskottet den 12 oktober 1999. Utskottet har i dag beslutat att överlämna dessa till konstitutionsutskottet tillsammans med detta yttrande.

Regionala åtgärder

I den del av propositionen där regeringen lägger fram sina förslag till regionala åtgärder återfinns propositionens båda lagförslag, nämligen förslag till lag om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar respektive lag om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar (prop. avsnitt 7). Vid beskrivningen av lagarnas tillämpningsområde (1 § båda lagarna) anges den geografiska omfattningen av tillämpligheten genom termerna förvaltningsområdet för samiska respektive förvaltningsområdet för finska och meänkieli. Lagarna skall tillämpas hos kommunala samt statliga regionala och lokala förvaltningsmyndigheter med ett geografiskt verksamhetsområde som helt eller delvis omfattar förvaltningsområdet för samiska (det första lagförslaget) respektive finska och meänkieli (det andra lagförslaget). Med förvaltningsområdet för samiska avses Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner. Med förvaltningsområdet för finska och meänkieli avses Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner. I 8 § båda lagarna – de är symmetriskt uppbyggda – föreskrivs att en kommun, när den erbjuder plats i förskoleverksamhet, skall ge barn vars vårdnadshavare begär det möjlighet till plats i förskoleverksamhet där hela eller delar av verksamheten bedrivs på samiska, finska respektive meänkieli.

Motion 1999/2000:K353 yrkande 7 berör regeringens förslag till åtgärder i den del som nu är i fråga. Motionärerna anser att staten med direktiv och riktade resurser bör stödja initiativ till försök med förskoleverksamhet för de minoriteter som inte omfattas av ett i lag preciserat förvaltningsområde. För sydsamer skulle förslagsvis försöksverksamhet kunna anordnas i Krokoms, Storumans och Strömsunds kommuner.

U t s k o t t e t har inte något att erinra mot regeringens lagförslag i nu berörd del, och anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka förslaget i den delen. Motionsyrkandet (likaså i nu berörd del) bör avstyrkas.

Enligt gällande ordning står det varje kommun fritt att, alltefter personella och ekonomiska resurser, organisera förskoleverksamheten på ett sätt som motsvarar föräldrarnas och barnens behov och önskemål. Det finns alltså inget som hindrar att förskoleverksamhet bedrivs helt eller delvis på ett minoritetsspråk även i kommuner som ligger utanför de i det föregående nämnda förvaltningsområdena. Såväl konstitutionsutskottet som riksdagen – det är utbildningsutskottets bedömning – bör kunna utgå från att man lokalt överväger möjligheterna att tillmötesgå exempelvis önskemål från sydsamer i de av motionärerna nämnda kommunerna. Utskottet är inte berett att medverka till ett uttalande av riksdagen om nationell reglering av viss försöksverksamhet i enlighet med motionärernas yrkande.

Rikstäckande åtgärder

I den del av propositionen som behandlar rikstäckande åtgärder läggs inte några förslag fram för riksdagen (prop. avsnitt 8). Regeringen redovisar där sin bedömning i ett antal frågor, bl. a. utbildningsfrågor. Av dessa berör två utbildningsutskottets beredningsområde, nämligen undervisningen i grundskola och gymnasieskola samt utbildning och forskning på universitet och högskolor (prop. s. 57 ff.).

Beträffande undervisningen i *grundskola och gymnasieskola* anser regeringen att det i läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) respektive de frivilliga skolformerna (Lpf 94) bör anges att eleverna skall ges kunskap om minoritetsspråken och om de nationella minoriteternas kultur, religion och historia.

I motion 1999/2000:K6 begärs ett tillkännagivande av riksdagen till regeringen om vad i motionen anförts om finska språket i förskolan och grundskolan. Motionärerna påpekar behovet av modersmålsstöd i förskola, deltidsförskola och familjedaghem i hela landet, vilket innebär att modersmålsstöd bör ges under hela förskoletiden. Skolverket bör enligt motionärerna få i uppdrag att göra en översyn samt sammanställa statistik om i vilken utsträckning barn som talar minoritetsspråk har möjlighet att delta i förskoleverksamhet samt undervisning i och på sitt modersmål. Likartade yrkanden framförs i motionerna 1999/2000:K12 yrkande 2 (delvis) och 1999/2000:K353 yrkande 7 (delvis). Utan att nämna vad Minoritetsspråkskommittén föreslagit finner motionärerna bakom motion 1999/2000:K12 det oroande att propositionen inte tar upp de rikstäckande åtgärder som gäller barnomsorgen och som förordades av kommittén. I den senare motionen föreslås att staten

med direktiv och riktade resurser bör stödja försök med förskoleverksamhet för sverigefinnar, romer och judar, där det behövs och är praktiskt genomförbart.

U t s k o t t e t föreslår att konstitutionsutskottet skall avstyrka bifall till yrkandena.

Inledningsvis vill utskottet erinra om vad Minoritetsspråkskommittén föreslagit om förskoleverksamheten och som motionärerna bakom motion 1999/2000:K12 åberopar. Kommittén ansåg det angeläget att förskoleverksamheten även utanför förvaltningsområdena, i de kommuner där det finns tillräckligt många som efterfrågar det, organiseras så att föräldrar som så önskar kan få hela eller delar av den förskoleundervisning som erbjuds deras barn på samiska respektive finska. En översyn borde göras för att ta reda på i vilken utsträckning barnens behov av att bli bemötta på samiska respektive finska uppfylls i den kommunala barnomsorgen. Inom ramen för en sådan översyn borde man överväga vilka åtgärder som kan vidtas för att förmå kommuner där det finns många samisktalande respektive finsktalande barn i förskoleåldern att organisera förskoleverksamheten så att någon del av verksamheten i dessa kommuner, om föräldrarna begär det, bedrivs på finska respektive samiska.

Som redan framgått är utskottet inte berett att ställa sig bakom krav på centrala föreskrifter om viss försöksverksamhet i enlighet med motionärernas önskemål i kommuner utanför de förvaltningsområden för vilka särskilda bestämmelser kommer att gälla vid riksdagens bifall till propositionen. Syftet med de i detta sammanhang aktuella yrkandena är åtminstone delvis tillgodosett genom de bestämmelser som återfinns i såväl läroplanen för förskolan som i grundskoleförordningen. I den förra (Lpfö 98) framhålls att förskolan skall bidra till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål. I grundskoleförordningen (SFS 1994:1194, ändrad och omtryckt 1997:599) ges bestämmelser om tvåspråkig undervisning. Bestämmelserna om modersmålsundervisning innebär att begränsningen till sju läsår inom det offentliga skolväsendet om rätt till modersmålsundervisning inte gäller samiska, tornedalsfinska, romska eller finska elever eller om undervisningen avser ett nordiskt språk (2 kap. 11 §). Om modersmålsundervisning i tornedalsfinska, samiska eller romska anordnas i stället för B-språk, gäller inte kravet på minst fem elever, vilket normalt krävs för att kommunen skall vara skyldig att anordna undervisning i B-språk (2 kap. 18 §).

I sammanhanget vill utskottet peka på att Skolverket den 1 mars 1999 redovisade ett uppdrag angående romska elevers skolsituation. Skolverket föreslår att särskilda utvecklingsmedel avsätts. Enligt regeringen bör medel från anslag A 2 Utveckling av skolväsende och barnomsorg användas för att stödja lokalt utvecklingsarbete (prop. 1999/2000:1 utg.omr. 16 s. 67).

Som framhålls i förevarande proposition blir det en viktig uppgift för Skolverket att följa utvecklingen för minoritetsspråken såväl i förskolan som i skolan (prop. s. 59).

Utskottet vill slutligen erinra om den skollagsöversyn som pågår (dir. 1999:15). Kommittén i fråga skall bl.a. utreda om och i så fall hur förskolan

kan bli en egen skolform och hur integrationen mellan förskoleklass, skola och fritidshem skall regleras i skollagen.

Beträffande *universitet och högskolor* är det enligt regeringens bedömning väsentligt att universitetsutbildning och forskning i minoritetsspråk och om de nationella minoriteterna fortsätter och kan utvecklas. Ett närmare ställningstagande i fråga om högre utbildning och forskning i minoritetsspråken och om de nationella minoriteterna kommer att redovisas i samband med regeringens samlade bedömning när det gäller de ämnen som har få lärare, forskare och studenter.

I motion 1999/2000:K353 begärs att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad i motionen anförts om universitet och högskolor. På samma sätt som sker beträffande säkerställandet av samiskans ställning vid Umeå universitet bör regeringen, anser motionärerna, säkra forskning och undervisning i alla erkända minoritetsspråk. Regeringen skjuter framför sig åtgärder som föreslagits av Minoritetsspråkskommittén, heter det i motionen (yrk. 1).

U t s k o t t e t anser att konstitutionsutskottet bör avstyrka bifall till yrkandet.

Minoritetsspråkskommittén har föreslagit att åtgärder skall vidtas för att säkerställa att utbildning och forskning i samiska, finska och romani chib långsiktigt kan äga rum vid åtminstone ett universitet eller en högskola i Sverige.

Som framgår av motionen föreligger för Umeå universitet ett särskilt åtagande att varje läsår anordna utbildning i samiska. Av årsredovisningen skall framgå antalet studenter som deltagit i utbildningen. Föreskriften i fråga återfinns i regleringsbrevet.

Ordningen för planering och genomförande av utbildning och forskning vid universitet och högskolor är den att det inom mycket vida ramar ankommer på lärosätena själva att bestämma i vilka ämnen utbildning skall ges och inom vilka områden/ämnen forskning skall bedrivas. I propositionen redogör regeringen utförligt för dagsläget när det gäller utbildning och forskning inom högskolan i samiska, samisk kultur och historia, finska, meänkieli, finsk kultur, forskning om nationella minoriteter och invandrare samt utbildning och forskning i judaistik (omfattande judendom, judisk historia, politik och kultur). Regeringen menar, vilket redan framgått, att det är viktigt att universitetsutbildning och forskning i minoritetsspråk och om de nationella minoriteterna fortsätter och utvecklas.

Vid flera tillfällen och sedan länge har frågan diskuterats – och även varit föremål för utredningar – hur ansvaret nationellt för utbildning och forskning inom vissa mindre ämnen och/eller ämnesområden kan utformas, den s.k. småämnesproblematiken. I propositionen meddelas att Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) har redovisat ett uppdrag att undersöka småämnenas situation vid de svenska lärosätena. Regeringen avser att återkomma till frågan i nästa forskningspolitiska proposition. I det sammanhanget, menar regeringen, bör förutsättningarna och intresset för att bedriva högre utbildning och forskning i romani chib och jiddisch samt om de nationella minoriteternas kultur, religion och historia övervägas närmare.

Utskottet vill slutligen erinra om att regeringen i budgetpropositionen för år 2000 tar upp frågan om mångfald inom högskolan och pekar på att Sverige är ett mångkulturellt land med en mångfald av etniska grupper. Denna mångfald är i alltför liten utsträckning representerad inom högskolan vad gäller såväl lärare och forskare som studenter. Det är enligt regeringen angeläget att den etniska snedrekryteringen minskar (prop. 1999/2000:1 utg.omr. 16 s. 90).

Stockholm den 21 oktober 1999

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

I beslutet har deltagit: Jan Björkman (s), Britt-Marie Danestig (v), Beatrice Ask (m), Majlène Westerlund Panke (s), Torgny Danielsson (s), Tomas Eneroth (s), Lennart Gustavsson (v), Erling Wäliwaara (kd), Per Bill (m), Gunnar Goude (mp), Sofia Jonsson (c), Ulf Nilsson (fp), Nalin Peggul (s), Anders Sjölund (m) och Ulla-Britt Hagström (kd).

Avvikande mening

Erling Wäliwaara (kd), Ulf Nilsson (fp) och Ulla-Britt Hagström (kd) anför:

Vi anser att konstitutionsutskottet bör föreslå riksdagen att med bifall till motion 1999/2000:K12 yrkande 2 (delvis) uttala sig för rikstäckande åtgärder när det gäller barnomsorgen. De åtgärder som riksdagen sålunda bör förvänta sig av regeringen skall framför allt ta sikte på att starta försök med förskoleverksamhet på samiska eller finska – alltefter föräldrarnas önskemål – i sådana kommuner utanför de av regeringen föreslagna förvaltningsområdena där det finns tillräckligt många som efterfrågar sådan verksamhet. Det är angeläget att riksdagen tar initiativ till att förmå sådana kommuner att tillmötesgå samisk- respektive finstalande invånares önskemål i detta hänseende.